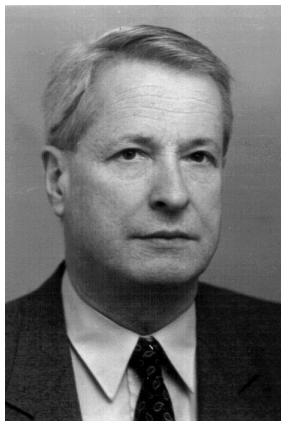

Рашко В. Јовановић

БРАНИСЛАВ Ђ. НУШИЋ

РАШКО В. ЈОВАНОВИЋ, рођен у Београду 18. VIII 1932. где се и школовао: 1951. матурирао у Трећој мушкој гимназији, 1955. дипломирао југословенску књижевност и српскохрватски језик на Филозофском факултету. Докторирао 1968. на Филозофском факултету у Београду са тезом *Иво Војновић – животи, генеза, анализа и оцена дела*.

Аутор је књига: *Иво Војновић*, библиотека "Раднички универзитет", "Рад", Београд 1964; *Иво Војновић – животи и дело*, Институт за књижевност и уметност, "Студије и расправе", књ. X, Београд 1974; *Позоришта и драма*, библиотека "Човек и реч", Београд 1984; *125 година Народног позоришта у Београду* (са Олгом Милановић и Зораном Т. Јовановићем), Галерија Српске академије наука и уметности, Београд 1994; *Један дружи Нушић*, Смедерево 1998.

За извођења у позоришту драматизовао више поетских и прозних дела: *И ја сам као врело*, стихови Владимира Назора (Театар поезије у Београду, 1967), Петар Петровић Његош, *Горски вијенац* (Театар поезије у Београду, 1970), *Тамнине*, проза Зарије М. Поповића (Аматерско позориште, Гњилане, 1997).

Аутор више радио-драма и драматизација, које је емитовао Радио-Београд: *125 година Народног позоришта у Београду*, *Франше д'Ејере*, *Јован Дучић*, *Милорад Ј. Мийровић*, *Свештозар Ђоровић*, *Милорад Појовић Шайчанин*, *Косија Трифковић*, *Бранислав Ђ. Нушић* (у серији "Звездани часови"), *Судбини ујркос – Ојто Клемјерер*, *У питању за модерном ојером*, *Следбеник Гусјава Малера*, *Српски Орфеј*, *Гласови обојени ситарим златом* и др.

За Телевизију Београд написао сценарија за две епизоде серије "Татар у Срба": *Позориште се рађа у Београду* и *Прелазак у XX век – Бранислав Нушић* (1995) и за емисију о Београдској опери (за сателитски програм).

Рашко В. ЈОВАНОВИЋ

БРАНИСЛАВ Ђ. НУШИЋ

ЛИЦА:

ЈОВА ИЛИЋ	ЈЕВТА УГРИЧИЋ
ВОЈИСЛАВ ИЛИЋ	МИЛАН ГРОЛ
НУШИЋ	АНОНИМНИ КРИТИЧАР
ШАПЧАНИН	ДЕМОНСТРАНТ
ИЛИЈА ВЛАХ	МИЛОРАД ПЕТРОВИЋ
КРАЉ МИЛАН	МИЛАН ПРЕДИЋ
ДАРИНКА	ПРЕДСЕДАВАЈУЋИ
ГИТА	ЈАВНИ ТУЖИЛАЦ
ДРАГОМИР ЈАНКОВИЋ	СИМА ПАНДУРОВИЋ
ЛАЗА КОСТИЋ	МИЛАН БОКОВИЋ
ЈОВАН СКЕРЛИЋ	ЖЕНСКИ ГЛАС (спикер)
БОРИВОЈ ПОПОВИЋ	МУШКИ ГЛАС (спикер)
КРИТИЧАР “МАЛИХ НОВИНА”	

Премијера 25. X 2002, на II програму Радио-Београда.

Жаџор ѓласова у екстеријеру, с ѓим шѓо се ѓовремено чују речи:
 – Младићу, добро си ѓо наѓсао!
 – Носи рукоѓис Шапчанину да ѓу комедију ѓрикаже у Народном ѓозоришћу!
 – Боџа ми, сѓѓ сам се насмејао!
 – Баѓи као да ѓледам ѓрошле изборе... Баѓи си све леѓо заѓазио!...
 Из жаџора се издвајају ѓри ѓласа:

ЈОВА
ИЛИЋ: Да, да, немаш ту ништа преправљати! Носи, младићу, рукопис право управнику Шапчанину и он ће га дати на рецензију неком из Књижевнога одбора...

ВОЈИСЛАВ
ИЛИЋ: Отац је у праву, Брано... Ако нећеш ти, ја ћу твој рукопис предати позоришту!

НУШИЋ: *(Снебивајући се)*
Не знам хоћу ли успети... Ама, Војо, боље да га преда неко неутралан... Ја пред Шапчанина не смем!...

ЈОВА
ИЛИЋ: Слушај синко! Нека преда било ко, само немој да рукопис не дође у позориште!

ВОЈИСЛАВ
ИЛИЋ: Кад комедију изведу онда је можеш и штампати...

НУШИЋ: А наслов да оставим овакав какав је?...

ВОЈИСЛАВ
ИЛИЋ: Остави наслов, дабоме... *Народни ѓосланик*, што да не? Лепо звучи...

НУШИЋ: Да се неко не увреди, мислим на господу народне посланике...

ЈОВА
ИЛИЋ: Никога ти ниси у комедији увредио... А што има и горих посланика у Скупштини од тог твог, како се зваше...

НУШИЋ: Мислите, гос'н Илићу, на Јеврема?

ЈОВА
ИЛИЋ: Разуме се, на Јеврема... Ништа ти не вређаш никога јединачно, нити посланичку братију!...

ВОЈИСЛАВ
ИЛИЋ: Имам идеју, даћемо да *Народноџа ѓосланика* Шапчанину преда неки глумац, па ће бити у обавези да рукопис одмах проследи Књижевноме одбору на рецензију...

ЈОВА
ИЛИЋ: А ја ћу од Глишића дознати како је дело оцењено!

ВОЈИСЛАВ ИЛИЋ: Речено – учињено! Већ сутра, Брано, идемо у “Дарданеле”, тамо ћемо дати неком глумцу да одмах однесе *Народнога посланика* управнику...

Преишање у амбијенту канцеларије. Чује се звоно...

ШАПЧАНИН: Нека уђе господин Нушић!

НУШИЋ: Добар дан, господине управниче!

ШАПЧАНИН: *(Са лажном љубазношћу)*
Честитам, најискреније честитам, млади пријатељу! Могу са задовољством да вам саопштим да сам по примитку ваше комедије *Народни послик* рукопис одмах прочитао и упутио господи Миловану Глишићу и доктору Лази Лазаревићу на мишљење! И, ево како су се они изразили... Глишић

(Чуја)

“Добро, погдешто скратити и ублажити, а исправити језик.” То је све! А доктор Лаза Лазаревић био је нешто опширнији, ево, прочитајте...

НУШИЋ: *(Чуја)*

“Почетнички и младићски посао, али заслужује сву пажњу. Са нешто коректуре и прераде, ваљана принова оригиналној драми. Обраћам пажњу управи да са пуно обзира прихвати младога писца који обећава будућега комедиографа.”

ШАПЧАНИН: Млади човече, можете бити задовољни!

НУШИЋ: Значи ли то да неће бити запрека да се дело појави на позорници?

ШАПЧАНИН: Значи и не значи!

НУШИЋ: Како то?

ШАПЧАНИН: Па, видите, младићу, треба Ви, најпре, да урадите свој део посла! Потребно је да поступите по налазима господе реценсента... А имали сте данас најугледније реценсента и њих ваља да послушате у свему...

НУШИЋ: Ја сам спреман то учинити!...

ШАПЧАНИН: То ме врло радује! Али, ако и све одмах урадите, не значи да се тај Ваш *Народни послик* може ове године наћи на репертоару...

- НУШИЋ: *(Несврљиво)*
Зашто? Мислим да сам довољно дуго чекао!
- ШАПЧАНИН: Нисте дуго чекали, младићу, мој, нисте! Није све у мојој власти! Морате размислити и о овим садањим приликама... Морамо наћи неки мирнији тренутак да пласирамо Вашу комедију, она може само још више подбунити радикале, па и целу опозицију!
- НУШИЋ: *(Онерасложено)*
Да, господине управниче, али ја у комедији ни на једном месту не апострофирам неку странку...
- ШАПЧАНИН: *(Категорично)*
Јесте, млади господине, не апострофирате, али комедија је то, може се неко наћи погођеним! Боље је и за Вас и за нас да мало почекамо!
- НУШИЋ: Како Ви, кажете... Збогом, господине управитељу!

Зачује се бесно зашварње враћа.

- ШАПЧАНИН: *(Љути)*
Хм! Још се он љути! Такав ти је млад свет! Него, наљутићу се и ја, послаћу ја овога *Народнога послика* поверљивом нумером министру полиције, с молбом за мишљење... Одмах ћу пресавити табак...
(Шушњање харције, шкрипа пера, чини гласно ишче)
“Поштовани господине Министре, слободан сам Вам се обратити с молбом за мишљење како би се од стране Вашег министарства тумачио приказ оваквог једног комада на државној позорници, и не налази ли Ваше министарство да у комаду има елемената који би евентуално могли послужити као провокација, или бар као повод за разнолике противдржавне манифестације. – Прилог: комедија *Народни послик* у рукопису. Ваш одани управитељ Краљевског српског Народног позоришта у Београду, Милорад Шапчанин. Хм, тако, Нушићу, видећемо се ми још!

Прејашње у атмосфери башњенскога екстеријера, чује се и цвркућ ишча...

- ЈОВА
ИЛИЋ: И тако велиш, Брано, треба да причекаш?!

НУШИЋ: *(Иронично)*
Управитељ Шапчанин рече како је то у обостраном интересу!

ВОЈИСЛАВ
ИЛИЋ: Нећемо чекати! Напашћемо позоришну управу, као што и јесте, да ништа не чини за оригиналну књижевност! Објавићемо чланке у свим листовима, па ће Шапчанину ово да преседне!

ЈОВА
ИЛИЋ: Само тако децо! Него, не будите много жустри и – послужите се, дедер, кавом и ракијом! Илића је ово дом!

Куцање чашицама, поштом сркујање каве.

НУШИЋ: Хвала чика-Јоване, хвала ти, Војиславе, к'о брату рођеноме!

Претјањање у ајмосферу позоришне дворане, чује се звоњава председавајуће...

ШАПЧАНИН: *(Звонећи)*
Даме и господо, због све веће кампање против овог краљевскога позоришнога завода и против мене лично, сазвао сам јавну седницу Позоришнога одбора да бисмо рашчистили ствари и утврдили праве чињенице гледе домаћега репертоара...

Комешање у дворани, чују се гласови: “Домаћега репертоара нема”, “За Вас, господине, домаћи писци не постоје!”

ШАПЧАНИН: Само у овој, 1888. години приказали смо, до месеца марта у којем смо, једно домаће дело...

Гласови из публике: “Уа! Није било ни једног оригинала!”, “То што говориш односи се на вашу прерду сираног комада!”, “Зашто нема комедија?”, “Изведише Нушићеву комедију” итд.

ШАПЧАНИН: *(Узбуђено, звонећи)*
Молим за тишину, молим за ред! Народни посланик од г. Бранислава Нушића прошао је кроз две пургаторије, па и у овој трећој редакцији, коју је писац усвојио, упућен је на чекање, јер су се међутим догађали избори посланика, са разним епизодама које су дале повода многој препирци у штампи. И тим самим постао је Народни посланик немогућан!

Гласови из публике: “Није истина!” “Изнесише Посланика на позорницу”

ШАПЧАНИН: Истина је! У том комаду долази много штошта што вређа и посланике и чланове владе. Народни посланик, главно лице у комаду, приказан је као блесан. Би ли то годило посланицима који су, исто тако као и овај, трговци, занатлије и сељаци? И кад тај посланик каже: да ће он у скупштини говорити како му кажу министри у Београду, да ли то онда може примити позорница која је под врховном управом владином? Која влада, који мудри државници могу ово дозволити у заводу што виси о њиховој врховној бризи?

Гласови: “Уа!”, “Није њако!”, “Угушили сје комедију!”

ШАПЧАНИН: *(Жучно)*
Нисам угушио комедију: напротив, саветовао сам Нушића да напише ново дело!

Гласови из њублице: “Како ће њисаји кад је у затвору?”, “Уа!”

ШАПЧАНИН: Нушић је у затвору због политичке песме, а не због комедије!

Гласови из њублице: “Уа”, “Нека се њрикаже Нушић!”, “Ујравнијел је кукавица!” – ојшији мейеж и бука.

Музички лајџмојив у извођењу Великог народног оркестра РТБ.

Преџајање у амбијенту еџеријера мање џросџорије.

НУШИЋ: *(Сећајући се, сџаријим, зрелијим гласом)*
Крајем седамдесетих и почетком осамдесетих деветнаестог века у нас се водила последња и најочајнија битка између два доба, једнога које је изумирало и другог које је наступало. То је било раздобље испуњено сукобима, трзавицама, потресима и свима оним појавама које такву епоху у развоју једнога народа и једнога друшва карактеришу. Политика је имала карактер епидемије којом је заражен био цео један народ, те није чудо што је политика често залазила у књижевност или, ако не то, а оно што су књижевници залазили у политику... Тако сам и ја, због песме *Два раба*, објављене у листу *Нови београдски дневник*, допао затвора... Био сам осуђен на две године робије зато што сам “увредио краља” следећим стиховима:
“Српска децо, што читати знате,
Из овога поуку имате:

У Србији прилике су такве,
Бабе славе, презиру јунаке.
С тога и ви не муч'те се цабе,
Српска децо, постаните бабе!"

Хм!... Нисам могао друкчије реаговати: на погреб легендарнога јунака, мајора Михаила Катанића, који је умро априла 1887, слегао се цео Београд са околином, али званичних лица није било. А само два дана пре тога, на сахрани мајке генерала Франасовића, који није имао никаквих особитих заслуга за земљу, на погребу су била сва службена лица, па чак и сам краљ Милан! Моја препорука српској деци да се много не муче, већ да постану бабе, жестоко је разљутила краља и мене осудише упркос закону о слободној штампи. Варошки суд ме је најпре осудио на три месеца затвора, али је Касациони суд, после поруке из двора, казну попео на две године!

Ошварење шешких зајворских враћа, уз звекет ланаца и одјек корака.

- ИЛИЈА *(Осорно и нејоверљиво)*
ВЛАХ: Боље је за тебе, младићу да не пишеш овде! Писање те је и довело у апсу. Да си био неписмен ти би данас био ваљан и честит човек и угледан грађанин, може бити, а овако се као коцкар вучеш по апсанама!
- НУШИЋ: Али господине управниче, и господин Јован Ристић је писмен...
- ИЛИЈА
ВЛАХ: Господин Ристић је друго, а друго си ти, разумеш ли?...
Него, јеси ли ти писао ово писмо министру правде?
- НУШИЋ: Ја, господине управниче!
- ИЛИЈА
ВЛАХ: Ни мање ни више, него баш министру правде, господину Гиги Гершићу!...
- НУШИЋ: Како не бих писао своје ујаку!..
- ИЛИЈА
ВЛАХ: Ама, реци ми истину, је л' господин министар Гершић заиста твој ујак?
- НУШИЋ: Да ми није ујак не бих му ни писао, господине управниче!
- ИЛИЈА *(Променивши тон)*
ВЛАХ: Јес, бومه, теби мора да је досадно овако по цео дан... Ти си научио да читаш и пишеш...
- НУШИЋ: Јесте, господине управниче!

ИЛИЈА
ВЛАХ: Па оно, знаш, кад бих ја знао да ти не би писао политичке ствари и... онако... дописе и чланке...

НУШИЋ: *(Здушно)*
Не бих, дабоме!

ИЛИЈА
ВЛАХ: Па, онда, знаш, кад бих ја знао да нећеш писати песме...

НУШИЋ: А не, никад више! Решио сам да уопште не пишем више песме!

ИЛИЈА
ВЛАХ: Е, братац мој, да сам ја то знао, да си ти мени одмах тако казао, откада бих ја дозволио теби да пишеш. Дабоме није због писања, него тако, да ти прође време...

НУШИЋ: Е хвала, господине управниче!...

ИЛИЈА
ВЛАХ: Ама, нема шта да ми захваљујеш. Откад бих теби ја дозволио да сам знао да ти је гос'н Гершић ујак... Него, овај, шта оно хтедох да кажем...? Како ти се греје соба?

НУШИЋ: Доста добро, господине управниче.

ИЛИЈА
ВЛАХ: Добијаш доста дрва?

НУШИЋ: Па, по пропису, три цепанице на дан!

ИЛИЈА
ВЛАХ: Ама, какав пропис? Три цепанице, којешта! Три цепанице, то је довољно за оне тамо, што забију главу под ћебе и леже по цео дан, а за писање... дабоме, теби треба да је мало топлија соба. Наредићу да ти се даје пет цепаница на дан!

НУШИЋ: Хвала, господине управниче!

ИЛИЈА
ВЛАХ: Него, шта сам оно још хтео... Ах, да!... Слушај, узми ти па напиши друго писмо своје ујаку, гос'н министру Гершићу... Пиши му онако, фамилијарно. Кажи му: добро ми је овде, о мени воде рачуна, и тако... Та умеш ти то већ, када си због писања и апсе допао. Дабоме, а за писање имаш већ моју дозволу, па ти није потребна никаква *проекција*... И, 'ајд у здравље!...

Кораци и звекет̄ за̄иварања вра̄ӣа. Музички ла̄ј̄мо̄тив.

НУШИЋ: Кад је управник затвора изишао мени је у памети остала његова реч *проекција*... И ја сам узео празан лист хартије и почео да пишем нову комедију *Проекција*...

Истина, краљ ме је помиловао пошто сам одлежао нешто више од три месеца затвора и ја сам се, нашавши се на слободи, био у бедном положају, без службе, а отац, твој деда, био је потпуно материјално пропао, тргујући шљивама. Хтео сам да нађем какву службу, али су ме сви одбијали. Саветовали су ме да се јавим у аудијенцију краљу и успео сам да ме прими...

Преишање у амбијенту краљевскога салона.

КРАЉ

МИЛАН: А, Ви сте, дакле, тај Нушић?

НУШИЋ:

(Уилашено)

Ја сам, Величанство...

КРАЉ

МИЛАН:

Ја сам, бога ми, мислио да сте Ви некакав човек... Пишете песме! Треба да знате да нисте тако строго осуђени зато што је такву казну захтевала величина увреде, већ зато што Вас је требало на почетку Вашег рада ударити по челу... Зар Ви тек јуче изишли из школе, тек сте закорачили у живот, па не потегосте ни на пандура, ни на начелника, ни министра, него право на краља? Па по коме ћете Ви доцније у животу ударати, када сте почели с краљем? Зашто сте сада дошли код мене?

НУШИЋ:

Дошао сам...

КРАЉ

МИЛАН:

Ко сте Ви и шта сте Ви, па да корегирате поступке једнога краља, коме је једна стара жена замењивала мајку и којој сам се, пажњом при погребу, хтео да одужим? Зашто сте дошли?

НУШИЋ:

(Бојажљиво)

Дошао сам да вас замолим за допуштење да ми се да државна служба.

КРАЉ

МИЛАН:

(После краће паузе)

Док моја реч буде важила у овој земљи, ви нећете добити државну службу!

НУШИЋ:

Знам, Величанство, али Ви сте ми опростили...

КРАЉ

МИЛАН:

(Осорно)

Нисам ја опростио!

НУШИЋ:

Па ја сам помилован, то сам тумачио као опроштај...

КРАЉ
МИЛАН: Помиловање је само политички акт, који је и Вас случајно обухватио и ништа више...

НУШИЋ: Према томе...?

КРАЉ
МИЛАН: Према томе можете ићи па тражити други посао!

НУШИЋ: Хвала Вам, Величанство и опростите што сам Вам сметао... Одмах ћу отићи...

Зачује се жестиок њсећи лавез.

КРАЉ
МИЛАН: Ах, нагазили сте мога пса...
(*Смејући се*)
Неће Вам он ништа, Виго је врло питом... Виго, Виго, миран буди!

Лавез се њосћејено смирује.

КРАЉ
МИЛАН: Станите, станите, господине Нушићу! Реците моме министру иностраних дела, господину Чеди Мијатовићу да вам може дати службу, али не у Србији, већ у иностранству, можда у Турској, да проведете тамо неколико година и да се одучите мало од политике!

НУШИЋ: И тако сам, захваљујући краљевом псу добио службу: поставили су ме за писара српског конзулата у Битољу. Али, пре но што ћу отићи у Битољ на своје прво место у државној служби, завршио сам неке послове... Наиме, довршио сам комедију *Проекција*, и предао је управитељу Народног позоришта Шапчанину на разматрање. Брзо ми је одговорио да му се дело свидело. Али, ја сам му непрестано досађивао, јер сам се интересовао шта ће бити са мојим *Народним њослаником*, као и са комедијом *Сумњиво лице*...

Куцање на вратиима.

ШАПЧАНИН: Напред, улазите!

НУШИЋ: Дobar дан, господине управитељу! Извините што ја дођох без пријаве...

ШАПЧАНИН: Ништа, ништа не мари, господине Нушићу... Изволите сести, господине Нушићу...
(*Са лажном љубазношћу*)
Којим добром, млади господине?

- НУШИЋ: *(Бојажљиво, али и нервозно)*
Та ви знате, господине управитељу...
- ШАПЧАНИН: *(Чинећи се невешћ)*
Како бих ја знао?...
- НУШИЋ: Нећу Вас питати за *Посланика*, нека иде у репертоар кад Ви нађете за сходно... Знам да сте моју комедију *Пројекција* прихватили, али не знам шта мислите о оној мојој шали...
- ШАПЧАНИН: О којој шали?...
- НУШИЋ: О *Сумњивом лицу*...
- ШАПЧАНИН: *(Као њресећајући се)*
А, о *Сумњивом лицу*... – Да, да, прочитао сам Ваш комад и, могу вам рећи, свиђа ми се! Има, додуше, извесних грубости које би се дале и ублажити; али, у главном је добра ствар и свиђа ми се. Ја мислим да би имала лепога успеха и на позорници.
- НУШИЋ: Значи ли то, господине управитељу, да ће *Сумњиво лице* моћи у репертоар?...
- ШАПЧАНИН: *(Кашеџорички)*
А то не, никакo! Ја вам, млади чoвече, од срца саветујем да узмете овај рукопис, *(Треска рукописом о сћо)* да га однесете кући и да га спалите у фуруни!
- НУШИЋ: *(Зајрејашћено)*
Господине управитељу, ја не мислим примити ваш савет!
- ШАПЧАНИН: *(Бесно)*
Чините, млади чoвече, што вам је воља, али ја Вам ипак саветујем да овај свој комад спалите!

Музички лајтмотив у извођењу Великог народног оркестра РТБ.

Прејашање у амбијент ишичеве радне собе.

- НУШИЋ: *(Сћаријим гласом, њресећајући се)*
Да, ја нисам спалио *Сумњиво лице*, већ сам га поднео Народном позоришту кад се на положају управитеља нашао Никола Петровић, припадник слободоумне Напредне странке. И он ми је похвалио рукопис и љубазно ме замолио да га узмем и однесем кући, јер, како ми рече, није желео да због тога иде у апс! *Сумњиво лице* нисам

уврстио у репертоар Народног позоришта у Београду када сам се, после Николе Петровића, 1900. године, нашао и сам на месту управника... Једног од првих дана како сам сео у управничку фотељу, прочитао сам поново *Сумњиво лице*. Сто управнички велик, простран: на столу акта, на актима нумере, звонце, па фотеље, а на зиду, иза мене, краљева слика у богатоме раму... Читам комад, читам, и кад наиђем на реч “династија”, окрећем се око себе и погледам обазриво у слику његовог величанства краља. Читам даље, читам га седећи заваљен у управничкој фотељи и, боме, кад сам дочитао до краја, учини ми се сасвим другачи но што ми се чинио кад сам га читао код куће, као писац. И, најзад, кад сам га прочитао још једанпут, деси се оно што се морало десити. Устајем са фотеље, дижем са стола рукопис и враћам га себи као писцу а разуме се, пропраћам то све овим мудрим речима:

– Драги мој господине Нушићу, носите ви овај рукопис кући. Леп је комад, ја вам чак и честитам на њему, али носите ви то кући, јер не бих рад био да се нађе овде, у мојој управничкој фијоци.

– Али забога, – покушавам ја, Нушић писац, да се буним – раније управе разумем... али данас... па онда ваша тежња да приновите репертоар...

– Све је то тако... да, да тако је, – одговарам ја, Нушић управник, – али ја Вам као Ваш искрен пријатељ, и у интересу будућности саветујем: носите овај рукопис кући. Ви сте млад човек па треба да ме послушате! И ја сам послушао себе у својству управника!

Музички лајтмотив у извођењу Великог народног оркестра РТБ.

Прејатање – амбијентни позориште, сцена из Сумњиво лица: седма појава из првог чина, монолог Јеројија: “Плава риба”. (Ајлауз). Седамнаеста појава из другог чина (Саслушање Ђоке) – прве речи: Јеројије: “Је л’ ти шај?” Ајлауз.

Музички лајтмотив у извођењу Великог народног оркестра РТБ.

Прејатање у амбијентни ишичеве радне собе.

ДАРИНКА: Аго, ево скувала сам ти кафу! Не знам, само, која ти је то данас по реду!

- НУШИЋ: Хвала ти, жено, много ти хвала! И немој ми, молим те, бројати кафе! Пијем их из задовољства!
- ДАРИНКА: Разумем, задовољан си што си напoкoн дочекао *Сумњи-во лице* да видиш на позорници!
- НУШИЋ: (*Присећајући се*)
Требало је да дочекам ову, 1923. г., па да видим *Сумњиво лице* на позорници... Ето, Пера Добриновић играо је Јеротија, не може се боља подела замислити у читавом српском глумишту... Али, стар је он за ту улогу, баш као што је и овај мој комад давнашњи, без обзира што доноси алузије које нису застареле; ако има погдекоје речи која би се могла и данас рећи, ако има појава на које би се и данас могао пружити прст – то је само доказ: да у бирократији целога чoвeчaнcтвa и свих раса, има елемената који су и општи и вечити... Хм! Шта ли ће рећи критика? – Гита, Гита!
(*Јачим гласом*)
- ГИТА: Ево ме, купила сам новине. Има критика у *Полицици* ...
- ДАРИНКА: Баш си добро урадила, кћери!
- НУШИЋ: Читај, Гита, молим те, да видим шта мисли Живко Милићевић...
- ГИТА: “Нека врста средине између комедије интриге, комедије карактера и комедије нарави”...
- НУШИЋ: Ех, ти критичари, сматрају да су они једино позвани да нас, писце, стрпају у ову или у ону врсту! Од почетка, сећаш ли се, писали су тако... Још поводом моје прве премијере у Народном позоришту, после извођења *Проекције*, 1889. године “умни” Драгомир Јанковић замерио ми је како је мој хумор суров и незграпан...

Прејашњање у глас “своља”:

- СПИКЕР: “Хумор у комедији *Проекција* је и помало баналан и тривијалан... Комедија г. Нушића врло је дугачка; не само пет чинова, него су и чинови велики. И једна и друга мана отуда је, што је писац почетник... Мени се чини да ће се г. Нушић развити у водвиљисту. Погледајте само, како нам је он, поред своје првобитне намере да нам пружи комедију нарави, дао у самој ствари водвиљ...”
Драгомир Јанковић

НУШИЋ: И сад се сећам те вечери... Крио сам се од публике и тек кад би какав аплауз поздравио сцену ја бих помолио главу. Тако, у ствари, нисам честито ни гледао прву представу, јер сам стално гледао публику, осећајући се као да сам на оптуженичкој клупи... А публика ме није оптуживала, већ критика... Уосталом, хумористички писци свију народа плаћали су увек сласт својих успеха горчином потцењивања... Ето, ни Лаза Костић ме није разумео...

Прејшавање у глас сјоља.

СПИКЕР: Нушићева шаљива игра *Проекција* нема архитектонског јединства и симетрије; писац је углавном тражио и правио ефекте...

Лаза Костић

НУШИЋ: А шта ће комедиограф друго да чини до да трага за ефектима који ће произвести смех? А десет година после првог извођења *Проекцију* ће напасти и Јован Скерлић...

СПИКЕР: Г. Нушић никако није за вишу моралну и друштвену сатиру. Треба се сетити како је схватио и извео своју *Проекцију*, где је у првом делу комада изобличавао једну велику болест наше бирократске државе и нашега филишћанскога друштва, да би се у другом делу симпатични јунак, носилац напредних и моралих идеја, борац против протекције, оженио ћерком министра против којег се борио...

Јован Скерлић

ДАРИНКА: Колико се сећам, ниси био задовољан, Аго, односом критичара ни према твоме првенцу, према *Народном посланику*, који је изведен после *Проекције*...

НУШИЋ: Критичари су били нешто блажи после извођења *Народнога посланика*, 1896, али било је и неправедних замерки... Зато сам ту комедију после и прерађивао...

Прејшавање у глас сјоља.

СПИКЕР: Комедији *Народни посланик* недостаје природна и жива радња, поједине сцене су споре и неразрађене, те уместо комичних догађања најчешће чујемо у причама да се нешто ради. Комичка радња нема једног стожера око кога би се груписала, него се разишла у појединачна ћаскања...

Боривој Поповић

- НУШИЋ: Видиш, Гита, то Даринка зна, али и ти драга моја кћери треба да знаш: тако је то било са критиком од почетка... Да и не причам како су ме, следеће године, напали после премијере комедије *Прва ђарница*...
- ГИТА: Је ли то она комедија чији се рукопис изгубио?
- НУШИЋ: Јесте, нестала је у позоришној архиви, вероватно за време Првога светскога рата. Нисам ни хтео да је тражим, јер сам после, драге моје, желео да се представим публици и као драматичар...
- ДАРИНКА: И написао си *Кнеза од Семберије*!
- НУШИЋ: Да, да и том делу критика је била наклоњенија... По правилу, критичари претпостављају драму комедији и – зато сам боље прошао! Баш као и са драмом *Тако је морало бити*, коју су повољно оценили...
- ГИТА: Када је то било?
- НУШИЋ: Све је то било, 1900. године...
- ДАРИНКА: У тој години имао си пет премијера укупно: Народно позориште ти је извело још и *Обичнога човека*, затим шала *Шојенхауер* и бајка *Љиљан и Оморика*!
- ГИТА: Па био је, оче то твој прави тријумф!
- НУШИЋ: Ђавола, тријумф!... Окомили су се на *Обичнога човека*. Поред уваженога професора Павла Поповића, који је показао да нема разумевања за водвил, дело су најоштрије напале *Мале новине*, лист који сам својевремено ја основао!

Прејатање у глас сјоља.

- СПИКЕР: О начину како је г. Нушић извео своју комедију нема се много у похвалу рећи. Своје поимање нормалног и природног песника веома просто и без духовитости објашњава, због тога је публика према тој највећој тежини комедије остала индиферентна шта више у тим моментима осећала је и досаду...
Критичар “Малих новина”
- НУШИЋ: Којешта! Публика се грохотом смејала, а сам обичан човек деловао је загонетно, што ми је и био циљ!
- ГИТА: А како је прошла бајка *Љиљан и Оморика*?

- НУШИЋ: Слабо, врло слабо. Боље је то заборавити!... Та бајка донела ми је репутацију обреновићевца.
- ДАРИНКА: То нам, после маја 1903, кад онако свирепо убише краља Александра и краљицу Драгу баш никако није требало... Да, да, никако! Не разумем зашто су те толико оптуживали као обреновићевца, кад под њима ниси на положају управитеља Народног позоришта успео да се задржиш ни две године!
- НУШИЋ: У праву си, Даринка.... Задржао сам се кратко на положају управитеља Народног позоришта у Београду, можда годину и по...
- ГИТА: Смем ли, оче, да знам зашто су те сменили са положаја управитеља Народног позоришта?
- НУШИЋ: Био сам толико агилан да предузнем потребне кораке за оправку, доградњу и потпуно реновирање Народног позоришта због чега сам морао позајмљивати новац и од приватника; такође, покренуо сам *Позоришни лист* и бринуо о домаћем репертоару... И то ми је била награда: за управитеља су, као што у Србији то често бива, довели нестручнога човека...
- ГИТА: Али, оче, у то време са драмом *Пучина* постигао си запажен успех!
- НУШИЋ: Јесте, кћери, али успех тога дела после је био већи у иностранству! А ја сам морао да пређем у Нови Сад, за управитеља Српског народног позоришта, но и ту не задуго!
- ДАРИНКА: А онда си, Аго, постао *Бен Акиба*...
- НУШИЋ: На позив браће Рибникара, оснивача листа *Полиџика*, почео сам писати козерије у рубрици *Из београдског живота*. .. Читаоцима су се допале моје козерије и ја сам их писао, писао два-три пута седмично... Потписивао сам их псеудонимом *Бен Акиба*.
- ГИТА: Реци ми, Аго, шта значи то *Бен Акиба*?
- НУШИЋ: То је име знаменитог јеврејскога научника из другог века, који се, проматрајући живот, ничему није чудио, па је непрестано говорио: "Ништа ново под сунцем"... Би-рајући за свој псеудоним његово име желео сам да нагласим како и ово што се догађало у Београду и о чему сам писао у *Полиџици* у ствари није ништа ново!...

- ДАРИНКА: Читаоцима су се, Аго, твоји фељтони у *Полицији* допадали па су те многи звали *Бен Акиба*...
- НУШИЋ: Али, ти фељтони нису се свидели Јовану Скерлићу, па ме је, када сам их објавио у књизи жестоко напао, оцењујући на основу њих читаво моје дело!
- СПИКЕР: Све особине г. Нушића водвиљиста, нашег најбољег водвиљиста, налазе се и у овим фељтонима: и природна и вазда готова духовитост, и жива фантазија, и стварна способност за налажење комичних ситуација, а нарочито она духовитост у речима, духовитост која је код нас на великој цени и која има велике успехе код шире публике. Али, г. Нушић није богат у мотивима, његов видик је доста ограничен, извор његових шала прилично је плитак.
- Јован Скерлић
- ДАРИНКА: Иако си стално писао у новинама, Аго, ниси никако могао заборавити позориште. Поред осталог, 1906. у београдском Народном позоришту приказан ти је комад *Свеи*.
- ГИТА: И како га је критика прихватила?
- НУШИЋ: Двојако: једни су хвалили то дело, други кудили...
Преишање у глас сивоља.
- СПИКЕР: Комад *Свеи* је врло близак нашем свакидашњем животу; у њему је писац изнео многу горку истину, а можда је унео и по које – горко искуство... Писац је у овоме своме комаду умео врло вешто да помеша сузе са смехом!
- Јевта Угрочић
- СПИКЕР: Нушићев *Свеи* има само три мане, а оне су: да почиње досадно, да се развија неприродно, и да се свршава апсурдно.
- Милан Грол
- ГИТА: Зар су могућна тако супротна мишљења о једном комаду?
- НУШИЋ: Могућна су, драга кћери, сасвим могућна, нарочито када сам ја у питању! Како се нисам свиђао групи око *Српскога књижевнога гласника*, Скерлићу наполе, то су ме њихове присталице негативно оцењивале, а било је и објективнијих судова. Али, без обзира на све, у нашој

средици ширио се мој углед и као драматичара, а не само као комедиографа. Године 1909, после драме *Јесења киша*, која није имала већега одјека, више пажње изазвала је т.зв. “палилулска трагедија”, односно драма *Иза божјих леђа*, коју су критичари такође негативно оценили...

Прејашање у глас сјоља.

СПИКЕР: Намештеним досеткама и фељтонскобенакибским цртањем учинио је Нушић жалосну средину комада смешном, а овом неприродном, намештеном радњом и њеним јунацима одузео комаду и оно мало симпатија, коју смо му због милијеа ипак спремни да дамо. Нушић је имао памет, да нађе предмет за драматизовање, али није имао душе ни дубине, да изведе драму. Комад *Иза божјих леђа* доказује опет једном, да ће Нушић остати Нушић увек, и да ће српска књижевност – поред свега трагичног живота нашега народа, богатог најразноврснијим драмским мотивима и проблемима – за дуго остати плитка, површна и немоћна да се дигне на површину свога задатка...

Анонимни критичар

НУШИЋ: Критичарима никада нисам ваљао, ни кад сам писао комедије, нити пак када сам почео интензивније писати драме! Али, моје драме прихватала је публика. Нарочито оне родољубиве. После успеха једночинке *Данак у крви*, у којој сам на потресан начин приказао страдање, наишла је, 1908, анексиона криза и ја сам предводио демонстрације против Аустрије и њене подмукле освајачке политике.

ДАРИНКА: Свашта се тада дешавало... Знам само да данима кући ниси долазио!

ГИТА: Како су изгледале те демонстрације?

НУШИЋ: Биле су бурне, а понекад и комичне...

Прејашање у амбијент улице. Повици кроз оштрију грају “Доле Аустрија!”, “Рај Аустрији!”, “Даље руке од Босне!”... Војна музика, глас Добрице Милутиновића који рецитује њесму Тесару, чуј ме!. Кроз музику, која се зачује кад се рецитација оконча зајрми глас:

ДЕМОН-СТРАНТ: Гледајте Нушића како на белом коњу хоће да уђе у Министарство спољних послова... За њим иду легионари смрти, добровољци за одбрану српске земље!

Повици из масе: “Рај̄ зло̄вору!”, “Рај̄ Аус̄рију!”, “Пред Минис̄арс̄тво, свӣ ђред минис̄арс̄тво!”

- НУШИЋ: ’Ајде, Јово, отварај та врата већ једном!...
- ЈОВА: Не, побогу, господине Нушићу, с коњем у министарство!
- НУШИЋ: Море пусти, Јово, није ово ни први ни последњи коњ који улази у министарство иностраних дела!...
- ЈОВАН: Оно, господине Нушићу, Ви сте у праву, ал’ дајте овамо тога коња, а Ви се договорите са том братијом ко ће од вас да уђе у министарство, сви не можете!

Повици: “Хоћемо мобилизацију!”, “Дај̄те рај̄!”, “Доле Аус̄рија!”, “Дај̄те нам оружје!”

- НУШИЋ: Тога дана увече седео сам у “Позоришној кафани” са кумом, глумцем Милорадом Петровићем и он ми је просто отворио очи како да искористимо демонстрације и оживимо атмосферу у позоришту...

Пређа̄ање у кафански амбијен̄.

- МИЛОРАД
ПЕТРОВИЋ: Моје је мишљење, куме, да треба с позорнице проговорити!
- НУШИЋ: Како?
- МИЛОРАД
ПЕТРОВИЋ: Ако хоћете постепено да гасите ову ватру, дајте живу реч са позорнице, реч која пали више него ишта друго, али се не каже на улици.
- НУШИЋ: Куме, није ти лоша та идеја.
- МИЛОРАД
ПЕТРОВИЋ: Могоа би написати нешто актуално, ти си, куме, бар лак на перу!
- НУШИЋ: Покушаћу, имам идеју!... Написаћу драму о Хаџи-Лоји, сарајевском муслиману, који се после Берлинскога конгреса, 1878, борио са аустријском војском када је ова ушла у Босну.
- МИЛОРАД
ПЕТРОВИЋ: Напиши, куме, а ја ћу режирати и играти тог твог... како оно рече да се зове?...
- НУШИЋ: Хаџи-Лоју! – Договорили смо се, идем одмах кући да пишем, биће то заиста права реч у право време!...

Пређа̄ање у амбијен̄ Нушићеве радне собе.

- ГИТА: И... је ли успео *Хаџи Лоја*?
- ДАРИНКА: Још питаш!... Публика је овацијама поздравила нашег кума, Милорада Петровића, а Ага је добио на поклон ловоров венац и, можеш мислити, једну пушку да њоме убудуће пише!
- НУШИЋ: А читава представа снимљена је и за извођење у биоскопу!
- ГИТА: А критика, како је критика дочекала *Хаџи-Лоју*?
- НУШИЋ: Као и увек – неповољно... Нарочито *Српски књижевни гласник*...

Пређајање у глас сјоља.

- СПИКЕР: *Хаџи Лоја* је комад за публику, и писан је са свима слабостима које су тим стварима допуштене, и са многима које то нису... Комадима за прилику може се увек опростити наивност, празнина и чак лажан укус, све особине које они имају и тамо где се негују више него код нас. Уопште, у ту се врсту не може унети и није се досад унело ништа велико ни добро. Али, зато баш, кад је реч о Босни и Херцеговини врло је сумњиво да је тако што и требало писати. *Хаџи Лоја* г. Нушића није чак ни пристојан комад своје врсте, и ми сумњамо да и у Београду има публике којој се он може управити...

Милан Предић

- НУШИЋ: Хм, публике је итекако било! Током двадесет дана децембра 1908. дело је у Народном позоришту осам пута, било је на позорници, скоро свакога другог дана! А да и не говорим о представама ван Београда, широм Србије... Нарочито је бурно било у Крагујевцу... Али, то критичари из *Српскога књижевнога гласника* нису успели да виде!
- ДАРИНКА: Због њих си, ваљда, и покренуо своје новине!... Како се, Аго, зваху оне твоје новине због којих си се наплаћао рачуна...
- НУШИЋ: *Трибуна*, звале су се *Трибуна*... Покренуо сам их са са Наумом Димитријевићем 1910. године...
- ДАРИНКА: Писање у тој *Трибуни* умало те опет није одвело у затвор!
- ГИТА: Зар опет затвор?

НУШИЋ: Опет, кћери, и то опет због увреде краља. Одржано је суђење, објављена и пресуда...

Преишавање у амбијенту суднице. Звоно председавајућеј уишишава жагор.

ПРЕДСЕДА-
ВАЈУЋИ: Господо, тишина молим! Има реч господин државни тужилац!

ЈАВНИ
ТУЖИЛАЦ: Господине председниче, господо судије, уважена порото, оптужени господин Бранислав Нушић, из Београда, објавио је у листу овдашњем *Трибуна* чланак под насловом *Народ и династија* у којем је написао и следеће: “Захваљујући неенергији краља Петра, као шефа своје породице, формирају се два непријатељска табора који ће, можда, са свом жучношћу из блиске прошлости, отпочети нова трвења око тога да ли има права на престо Александар или Ђорђе. Александровци и Ђорђевици биће, у равној мери, жучни, страсни и неправедни и обе ће струје, на рачун угледа Србије и на рачун њезиног развитка, претеривати у својој мржњи”. Потом оптужени наглашава како је Ђ. В. краљ Петар могао спречити то опасно раслојавање да је у правом моменту “правилно схватио своју дужност као Србина, као краља, као оца и као шефа породице”. Краљ, како пише оптужени г. Нушић, “ако хоће да буде мира у Србији, треба прво да васпостави мир у својем дому. Тај мир у његовој кући пренеће се онда и на целу Србију” – закључује оптужени г. Нушић. Није ли то, поштовани суде, ништа друго до увреда Његовога Величанства Краља?

ПРЕДСЕДА-
ВАЈУЋИ: Има реч оптужени г. Нушић који се брани без адвоката!

НУШИЋ: Господо судије, молим вас, право да вам кажем, ја не знам зашто сам управо изведен данас пред суд? Ко мене у ствари тужи? Ко се нашао увређен? Државни тужилац каже да сам нанео увреду краљу у моме чланку у *Трибуни*. Добро, ја нећу да поричем да по вашем мишљењу ту има увреде, мада ја то сматрам као пријатељски савет. Али, кад сам оптужен за увреду краља, значи да је краљ много љут на мене, бар тако ви кажете... Е, видите, а ја имам непобитне доказе, да он није ни мало љут на мене, напротив! Откако сте ме ви оптужили, па до данас, прошло је више од годину дана и за то време краљ ми је дао два ордена, један за организацију Првога славен-

скога конгреса новинара у Београду, други за приређивање Прве изложбе југославенских ликовних уметника. Ја све једнако мислим да се не даје орден човеку на кога је краљ љут! Па шта се онда љути г. државни тужилац? Има ли ту логике?

Из њублике се зачује громозласан смех.

ПРЕДСЕДА-
ВАЈУЋИ: Молим за тишину у судници!... Господине Нушићу опомињем Вас да се држите пристojно и да ствар схватите озбиљно!

НУШИЋ: Ја говорим потпуно озбиљно... Ако збиља закони ове земље траже да ја будем осуђен, па... ја ћу се покорити. Али, ја ћу вам, господо судије, предложити једну ствар... Има ту један излаз, па да се све лепо сврши. Нудим краљу поравнање: нека краљ повуче тужбу, а ја ћу му вратити ордене, ето, молим вас, лепо!

Ојейи громозласан смех у њублицы и њовицы "Браво, Нушићу!"

ГИТА: И како се завршило суђење?

НУШИЋ: Суд се потом повукао на већање и после ми саопштише да ме осуђују на три месеца затвора! А ја сам на то одговорио: "Па није ни много, један менични рок!" и у судници се опет зачуо смех!

ГИТА: Ја не знам да си због те пресуде био у затвору!

НУШИЋ: Нисам, јер је наишао Први балкански рат и прогутао судска акта, баш као и у мојим комедијама... А баш те исте, 1911. године када су ми судили приказан је у Народном позоришту у Београду мој *Пуш око светиа*. Знаш, ја сам видео да наша публика радо гледа комад *Пуш око земље за осамдесет дана* према роману Жила Верна, па сам написао смешно виђење таквога пута, који преузима једна већ постојећа личност виђена у мојој комедији *Обичан човек*. То је Јованча Мицић: на сцени сам приказао његове чудне доживљаје и комад, који није ништа друго до једна весела сценска ревија са музиком, назвао *Пуш око светиа*. И тај комад имао је много успеха код публике: за само три године приказивања, до избијања Првога светскога рата у Београду је приказан 32 пута, више но и један други мој комад дотад!

ГИТА: А како је критика пропратила до дело?

ДАРИНКА: Не питај, кћери, боље је тога и не сећати се...

НУШИЋ: Али, је зато најбољи наш комичар тога доба, Чича Илија Станојевић, који је представу и режирао, постигао незапамћен успех... Био је заиста бриљантан... Тадашњи редитељ нашега позоришта, Александар Иванович Андрејев, гледао је са уживањем ту представу и смејао се до суза бравурама Чичиним... Имам овде плочу са снимком те улоге...

Грамофонска плоча са гласом чича Илије Станојевића. Сцена са Јулишком, коју интерпретира Жанка Стокић. Појом ајлаузи и овације публике.

НУШИЋ: *(Ведро, али и сејно)*
Ех, Жанка, чудесна је била... Умела је да насмеје публику до суза... За њу сам и написао комедију *Госпођа министарка*...

Сцена учења ојмености из Госпође министарке. На крају ајлауз.

ГИТА: *Госпођа министарка*, оче, ваљда је и највећи твој успех у београдском позоришту...

НУШИЋ: Јесте, била је то моја прва већа комедија, коју сам написао по завршетку Светскога рата. И сама знаш, рат ме је сломио, однео нам је сина, Бана, твога брата... А био сам и сведок огромнога страдања народа...

ДАРИНКА: То си описао у прози под насловом *Девејсјојетинајсја*...

НУШИЋ: И у драми *Велика недеља*, приказаној први пут 1925, у Сарајеву, а у Београду четири године потом, а пет месеци после *Госпођа министарка*...

ДАРИНКА: И *Велику недељу* критика у Београду није дочекала добродошлицом. Али, кад смо већ код драме, сећаш ли се, Аго, кад је теби припала част да се твојом трагедијом *Наход*, само неколико месеци пре *Сумњивога лица*, свечано је отвори преуређена зграда Народног позоришта у Београду... Било је то 17. јануара 1923.

Сцена из Находа. Ајлауз, овације.

ДАРИНКА: Гледаоци су лепо примили трагедију *Наход*... Само у првој сезони приказивања приказана је петнаестак пута.

- НУШИЋ: Јесте, публика је лепо примила *Находа*, било је много плескања, нарочито су гледаоци поздрављали Добрицу Милутиновића, који је играо Цара Душана. Али, критичарима дело се није особито свидело!
- СПИКЕР: Највећи и осетан недостатак најновије драме г. Нушића је у томе што је он преокупиран једном верло компликованом драмском интригом да да што тачнију реконструкцију времена о коме је реч, имао знатно мање времена за солидну израду једне трагедије у психолошком смислу.
- Сима Пандуровић
- СПИКЕР: Литерарна вредност ове драме мања је од њене декоративности. Г. Нушић досада најбољи наш комедиограф, није створен да пише историјске драме великог стила и отуд је *Наход* фрагментаран.
- Бошко Токин
- НУШИЋ: За драматичара ме не признају, јер сам комедиограф, а када им пружим комедију, не ваља што их засмејавам! А ја сам се у *Находу* одвојио од историје и донео на позорницу трагедију човека и његове душе под историјском одором...
- ДАРИНКА: Али, против *Находа* се побунио и секретар Патријаршије, др Дамаскин Грданички, замеривши ти како си у делу приказао лик црквенога великодостојника Теодосија, као и Краљевића Марка. Међутим, те примедбе су учиниле да се публика још више интересује за *Находа*...
- ГИТА: Побогу, да ли се још когод побунио против *Находа*?
- НУШИЋ: Јесте... замерили су ми да сам као начелник Уметничког одељења Министарства просвете дозволио да се за сценску опрему *Находа* потроши читавих 800.000 динара, док се Народном позоришту у Суботици не обезбеђује ни 700.000 динара као годишња помоћ!
- ДАРИНКА: Као да си ти, а не управник Народног позоришта руководио располагањем позоришних средстава...
- ГИТА: Изгледа, Аго, да ни једна твоја премијера није прошла без неспоразума са критиком?
- НУШИЋ: Готово да је тако... Али, никад нисам имао неспоразума са публиком!

ДАРИНКА: Кад смо се вратили из Сарајева, где си, Аго, био неколико година управник тамошњег Позоришта, некако после 1930. г., имао си премијере нових комедија сваке године, понекад по две-три!

НУШИЋ: Јесте, Народно позориште ми је примало нова дела и одмах стављало на репертоар, јер их је публика радо гледала и увек пунила кућу када су се изводила... Али, можда највећу катастрофу доживео сам баш 1930. г., када је у Београду изведена моја комедија *Предговор*, коју је критика унисоно напала. Зато ту комедију и нисам уврстио у своја *Сабрана дела*.

ГИТА: Али, после су уследиле занимљиве комедије... Ето, прво је 1932. године приказан *Мисџер Долар*...

Претпостављање у акустичку позоришне дворане. Сцена из комедије Мисџер Долар, поштом ајлауз и овације.

СПИКЕР: Нушић је овога пута био, у намерама, близак социјалној комедији као ретко кад. Али, као и увек, Нушић је и овога пута само додирнуо ствари, заобишавши их. Уместо једне сатиричне комедије друштвених парадокса у односима “прошверцовао” је мало шале на друштвени рачун.

Милан Богдановић

НУШИЋ: Критичар је, драга моја кћери, овде у праву... Ја признајем, ја сам хумориста, а нисам сатиричар... Сатира, она оштра, љута сатира, по моме мишљењу, замаче перо у пакост. Човек мора бити или гурав или туберкулозан или наказа, те, презрен, запостављен, незапажен, невољен... па да, освете ради друштву, седне и напише онакву сатиру какви наши критичари хоће... Али, критичар није у праву када вели да сам заобишао неке ствари... Чини ми се да сам, поред осталог, јасно указао колика је и каква моћ новца у данашњем друштву.

ГИТА: А већ у следећем делу упутио си поглед у прошлост, написавши комедију *Београд некад и сад*...

НУШИЋ: Ту веселу игру написао сам под утицајем Стерије и њему у почаст...

ДАРИНКА: Зато си о Стерији и беседио у Академији наука, када су те, 1933, најзад, изабрали за члана...

НУШИЋ: Да, ја то нисам више ни очекивао, јер ме нису изабрали, 1924, у тренутку када сам обележавао шездесетогодишњицу живота и четрдесетпетогодишњицу књижевног рада. Али, кад су ме већ изабрали, према традицији, сматрао сам да сам ја наследио Стеријино место и зато сам говорио о њему. Уосталом, он је наш Молијер, па ипак Стерија...

ГИТА: И онда си написао *Ожалошћену породицу*...

Сцена из Ожалошћене породице. Ајлауз и овације.

СПИКЕР: Ово дело носи у себи дубок траг прошлог времена, са старом комичарском реквизитом од општинског архива који је сачувао изглед канцеларијског мољца, од среског начелника који има казначејске ћуди, до удовице која мора по ваздан седети на балкону. Но ипак, и покрај овог нафталинског у Нушићевом послератном стварању, не можемо обићи један факт. Нушић је још увек једини наш бољи комедиограф.

Велибор Глигорић

НУШИЋ: *(Смејући се)*

Да, да, бољи комедиограф па још из нафталина!

ДАРИНКА: А када си се дотакао актуалног женског питања у комедији *Ујез* дигла се велика прашина...

Музика – лајџмоџив.

Амбијентни мање просџорије. Чује се звекеџ шољница за кафу и друџоџ џосуџа.

НУШИЋ: Ето, драги пријатељи ви сте били први којима сам прочитао своју нову комедију о Удружењу југословенских еманципованих жена, односно, скраћено, комедију *Ујез*.

МИЛАН ПРЕДИЋ: Знате, знате, господине Нушићу, требало је да једну тако озбиљну тему прво мало прокоментаришете с неким ко је више поткован политички него ви... Не може се о свему правити шала...

НУШИЋ: Али, господине Предићу, ја нисам писао социјално-политички трактат, нити неку расправу, већ сам захватио само непосредно један део стварности онакав какав је, не водећи рачуна о доктринарним размирицама по питањима о жени и неком “феминистичком комплексу”.

- МИЛАН ПРЕДИЋ: Знате, знате, али напашће Вас Нушићу критичари, нарочито они са левице...
- НУШИЋ: Ја унапред знам да ми то не гине! Али, зато ме занима глас публике, због тога сам позвао свог старог пријатеља, господина Петровића, иначе Дорћолца... Шта Ви кажете, гос'н Петровићу?
- ПЕТРОВИЋ: Морам да кажем да сам се лепо насмејао...
- МИЛАН ПРЕДИЋ: Не сумњам да ће гледаоци то дело прихватити, особито они патријархално васпитани, али поставиће се питање моралнога исходишта писца!
- НУШИЋ: Свестан сам да ми се може пребацити како је мој став према женама несавремен и патријархалан, нарочито према женама јавним радницама; можда ће неко рећи како не познајем садашњицу и ниво на коме је данашње наше женскиње, а могу ме критиковати и указивати, као некад Скерлић, да браним такозвани малограђански морал...
- МИЛАН ПРЕДИЋ: Знате, знате Ви, господине Нушићу, све Ви то врло добро знате... Имам утисак да Ви свесно желите да изазивате критичаре, нарочито оне који Вам и иначе нису наклоњени...
- ПЕТРОВИЋ: Господине Предићу, ваљда се каткад пита и публика?
- МИЛАН ПРЕДИЋ: Знате, знате, гос'н Петровићу, пита се, није да се не пита... Знате, знате, важно је и шта падне на каси!... Но, у овој комедији садржан је жесток подсмех...
- НУШИЋ: Али, ја господине Предићу, а ви ћете то као управник позоришта и критичар најбоље морати знати, као комедиограф, попут Аристофана или Молијера, имам права да из разних изопачења, пародија и епигонстава који неминовно прате сваки друштвени покрет, па и онај феминистички, узимам материјал за своје творевине!
- МИЛАН ПРЕДИЋ: Ту сте у праву, али тема је захтевала другачију обраду!... Знате, знате, господине Нушићу, напашће Вас критичари као заступника патријархалнога морала, као конзервативца...

Музика – лајјмојив.

- ДАРИНКА: Пошто су те, Аго, критичари напали због *Ујежа*, још жешће ће те напасти због комедија *Свиња* и *Аналфабеџа*, изведених те исте 1935. године.
- НУШИЋ: Да, да, напади су били жестоки и с лева и са десна...
- СПИКЕР: *Свиња* је површан, плитак скеч, с јевтиним духом и грубом пикантношћу у живој сценској радњи... Нушићев комедиографски дух не иде за сатиром, већ за лаким вицем. Кад тај виц пређе у еротичне сфере постаје и вулгаран. *Аналфабеџа* је бенакипска анегдота сценски разрађена. Она је више у Нушићевој атмосфери локалног карикирања средине. и у њој је изгубљен сатиричан материјал ради лаког и забавног вица који је остао суштина анегдоте.
- Велибор Глигорић
- ГИТА: Следеће, 1936. године, приказана ти је комедија *Др* и наишла је на велики успех у публици, али и замерке критичара...
- НУШИЋ: Јесте, замерили су како умем да уочим друштвене појаве које заслужују подсмех, али да према њима не заузимам критички став, да уместо сатире пишем водвиљ...
- Сцена из комедије "Др." Ајлауз.*
- СПИКЕР: Нушић је у комедији *Др* хтео да прави рекорд у прављењу заплета. На том делу већ су јасни знаци његове опијености позоришним занатом... Данас је у комбинацији са сплетом водвиља постао онај вештак који баца неколико лопти у вис да их ухвати све у лету.
- Велибор Глигорић
- ДАРИНКА: Али, успех комедије *Др* био је огроман, као после *Госпође министарке*... Надам се да ће тако бити и са твојом новом комедијом...
- НУШИЋ: Ако успем да је завршим, ова болест ме много дави... Доктор каже да ћу морати у болницу!
- Музички прелаз, драматичан и трагичан.*
Претварање у амбијент клинике.
- ГИТА: Оче, новинар листа *Правда*, г. Милан Ђоковић дошао је да те интервјуише овде у болници...
- НУШИЋ: *(Слабим, уморним гласом)*
Нека уђе...

- МИЛАН
ЂОКОВИЋ: Дobar дан, господине Нушићу, како је Ваше здравље?
- НУШИЋ: Ето отпратио сам још једну јесен... Додуше, са болесничке постеље, али ја сам на то већ навикао. И овога пута се добро свршило. Ваљда се нико није тако извежбао у рвању са болестима као ја. Јесу муке, али досад је срећа мени увек била наклоњена и јуначки сам побеђивао!
- МИЛАН
ЂОКОВИЋ: Наравно, треба остварити Ваш пројекат да напишете још педесет комедија.
- НУШИЋ: Разуме се. Него, однекуд се зацарила чудна пракса у моме књижевном раду. Почнем нову ствар, разболим се, а затим као реконвалесцент је завршим. Ако то постане правило биће зло. Значило би да се још педесет пута разболим како бих завршио педесет пројектованих комедија. Што је много – много је!
- МИЛАН
ЂОКОВИЋ: Али, нову комедију под називом *Покојник* Ви сте завршили и већ се довршавају припреме њеног извођења у Народном позоришту...
- НУШИЋ: *Покојник* је мој интимни друг из времена зимушње болести. Када сам оних тешких дана неколико пута умирао и враћао се у живот, на моме столу лежао је већ *Покојник*, у првој редакцији.
- МИЛАН
ЂОКОВИЋ: Зар Ви имате обичај и времена да правите више редакција?
- НУШИЋ: Немам ни обичај ни времена. Али се овога пута тако десило. Ја сам пре болести замислио комад овакав, отприлике, какав ће изићи пред публику и изратио први чин на који је требало надовезати. Као реконвалесцент, вероватно савладан озбиљношћу боловања, у недостатку вредрине као услова за писање једне комедије, ја сам се повео сентименталношћу и наставио један сасвим други комад, те од комедије саградио психолошку драму. Трбало је дуже времена да прође док увидим да то није оно што сам хтео и да се вратим данашњој редакцији. Као што видите, да сам зимус умро, у кући би се нашао два *покојника*. Овако, оживео сам ја, оживео и он.
- МИЛАН
ЂОКОВИЋ: Је ли *Покојник* у стилу Ваших последњих комедија?

- НУШИЋ: Мало се разликује од осталих једно грубље израженом тенденцијом, извесним оштријим сенчењем у сликању наших друштвених прилика.
- МИЛАН
БОКОВИЋ: Треба ли, онда, очекивати мањи или већи успех?
- НУШИЋ: То ћемо видети. Ипак, ја не очекујем да ће *Покојник* доживети успех *Доктора*. Не верујем да ће се двораном проламати онако грохотан смех. Ако и буде смеха биће он горак и крт.
- МИЛАН
БОКОВИЋ: Ко је главни јунак?
- НУШИЋ: Стварно, комад нема главнога јунака. Ја сам у њему хтео да насликам рђаве стране нашег данашњег друштва, а њих писац не може концентрисати у једној личности. Или, ако би то учинио, онда би та личност испала носилац зла док је мени намера била да друштво као такво прикажем.
- МИЛАН
БОКОВИЋ: А шта је са комедијом *Власи*?
- НУШИЋ: Ја сам Вам већ малопре рекао да ме прати пех чим почнем нову ствар. Пре него што су ме пренели у санаторијум зашао сам у други чин. Кад се вратим кући наставићу.
- МИЛАН
БОКОВИЋ: Хвала Вам, господине Нушићу!
- Претпостављање у амбијенту позоришта. Сцена из "Покојника". Айлауз.*
- ДАРИНКА: Аго, спаваш ли, Аго? Хајде, пробуди се, знам изнурила те болест, али ово што сам донела окрепиће те!...
- НУШИЋ: *(Изнемоћлим гласом)*
А, то си ти, Даро... Шта си то донела?
- ДАРИНКА: Донела сам ти часописе... Штампане су критике о *Покојнику*...
- СПИКЕР: ...Баш онда када смо с пуним правом били убеђени да Нушић далеко изостаје иза духа и потреба свога времена, пријатно нас је изненадио виталношћу свога талента, савесношћу и сатирично критичким ставом у *Покојнику*. Ту је заблистао Нушић из младих дана, про-

говоривши неочекивано озбиљно и суморно о проблемима данашњице, о накарадности наше друштвене стварности.

Велибор Глигорић

СПИКЕР: Трострука вредност комедије *Покојник*, слива се у ствари у једну – добра комедија, анализа морала данашњице и трансформација Нушића – остаје трострука и по резултатима: за позоришни репертоар право освежење, за публику стварна корист, за Нушића једини прави пут којим мора да иде даље...

Др Милош Савковић

НУШИЋ: *(Замисљено)*
Куда и како даље? Хм! Почео сам комедију *Власти*, сумњам да ћу успети да је завршим...
(Кашље)
Немам више снаге...

ДАРИНКА: Хоћеш ли сируп?

НУШИЋ: Дај ми, молим те, мало воде...
(Кашље)

ДАРИНКА: Изволи, Аго! Позваћу и Гиту да донесе сируп...

НУШИЋ: Чудна је моја судбина, левичари ме не признају као књижевника, веле да сам *буржоаско ћаскало*, забављач и ништа више, а десничари су ме гурнули у комунисте, а ја – ја нисам ни десничар ни левичар... Можда ми је то и сметало читавог живота...

ГИТА: Донела сам сируп...

ДАРИНКА: Аго, аго, чујеш ли ме? Радују ли те критике на *Покојника*?
(Тајац).

ГИТА: Оче, зашто ћутиш?

ДАРИНКА: *(Плачући)*
Боже, он не дише!

ГИТА: Боже!...
(Плаче).